

DANICA.

CERKVEN ČASOPIS ZA SLOVENSKE POKRAJINE.

Višjepastirska beseda avstrijskim katoličanom.

(Konec.)

Nacijonalizem, ki se ne meni za Boga in pravičnost, je nekrščanski in je izmed najbolj nevarnih netil k uporabi. Eden izmed asirskih kraljev je povedal svojim vojvodom, da je njegova misel ta, da bi podvrigel vso zemljo svoji oblasti. (Jud. 2, 3.) Absolutni nacijonalizem oznanja neredno samoljublje, on izključuje vsako zvezo z drugo narodnostjo, poln je sovraštva, on seje in hrani neslogo med državljani, jemlje pravice drugim narodom, raztrga celo vez, ki veže narod s cerkvijo od Boga ustanovljeno.

Krščansko prebivalstvo Avstrije tvorijo razni narodi, v posameznih narodih so pa zopet razne smeri, kakor že dotičniki mislijo o javnem življenju in o načelih, po katerih naj se vravnava to življenje. To dejstvo jasno kaže, da so nasprotja med krščanskim ljudstvom mogoča. Teh nasprotij pa ne smemo obsoditi toliko časa, dokler vladajo ljudstvo večne resnice o odgovornosti pred Bogom in o ljubezni do bližnjega, ki je ne sme skaliti samoljublje, in dokler ni krivična dobičkaželjnost in prevara vzrok teh nasprotij. Po besedah sv. Pavla kraljestvo božje ni jed in pijača, nego pravičnost in mir in veselje v svetem Duhu. (Rimlj. 24, 17.)

Ni torej čuda, da je papež Leon XII. katoličane tako opominjal in tako krepko poudarjal, naj bodo v bistvenih rečeh edini, da

je tako željno hrepenel po katoliški organizaciji, to je, da se združijo katoliki v društvih in zvezah osnovanih na verski podlagi, da tako dosežejo verski cilj in smoter. V okrožnici Cum multa z dne 8. decembra 1882 beremo: "Da ne bodo duševne edinosti vernikov rušila nasprotujoča si stremjenja strank, mora nam biti vedno pred očmi, kaj je namen društev, ki se imenujejo katoliška, in da se bavijo duhovi pri posvetovanjih izključno in edino le s tem namenom. Pomnijo naj izreka svetega Pavla: Katerikoli ste krščani v Kristu, oblekli ste Krista. Tukaj ni Jud, ne Grk, ne suženj, ne prost: zakaj vi vsi ste eno v Kristu Jezusu. (Gal. 3, 27, 28.)

Da se ohrani dobrodejna edinost in sloga, ne smejo se zamešavati verske in posvetne zadeve, pa tudi ne smejo veljati kakor enakovredne. Katoličani morajo gledati na to, da vlada edinosti v verskih in нравnih zadevah ter v rečeh cerkvene discipline, kar je pa le mogoče, ako so verniki podrejeni svojemu škofu, ki je podložen rimskemu papežu. V čisto posvetnih zadevah bodi prostost, v vsem pa vladaj ljubezen. Modrega zatajevanja je pred vsem treba voditeljem strank. Verske težnje morajo priti pred svetnimi zadevami, ne pa narobe.

Zlasti naj katoliškega dušnega pastirja vodi krščanska previdnost in zatajevanje, ko gre za narodnostne prepire. V dušnem pastirstvu se mu je ozirati na krajevni jezik, kar ukazuje sv. tridentinski zbor. (Sess. 24, cap. 7 de reformatione.) Ako se vname prepir

glede cerkvenega jezika, naj se spomni, da je papež Leon XIII. v svojem pismu na kardinalnega vikarja z dne 20. maja 1885 imenoval in določil latinski jezik kakor *comes et administrator religionis catholicae Occidentis toto*. Pri vseh svojih delih in opravilih naj ne pozabi na pravico svojega škofa, ki sme dati navodila in mora tudi zahtevati, da se njegov glas posluša in izpolnjuje. Na to je Leon XIII. v svoji merodajni okrožnici *Sapientiae christianae* z dne 10. januarija 1890 prav posebno opomnil duhovnike.

Če je pa duhovnik v resnici previden in se res na plemeniti način trudi, pa mu vendar narodnostni predsodki od te ali one strani zapreke stavijo ter mu obtežujejo dušno pastirstvo, naj mu bo v izgled tudi v tem oziru božji Izveličar. On je postavil Samaritanom v priliki o usmiljenem Samaritanu tako krasen spomenik, ali oni ga niso sprejeli. Jezusovi učenci so radi te nevhvaležnosti hoteli ogenj priklicati nad mesto. Toda Jezus jim je očital nepremišljeno gorečnost. Ne veste, katerega duha ste. (Luk. 9, 55.) Katoliški duhovnik ostani krotak in ponižen, naj mu tudi ugovarjajo; obvladuje naj se in ohrani naj krščansko ravnodušnost. Kdor samega sebe premaga, premaga prav lahko vse drugo, kar ga ovira.

Naj torej avstrijska ljudstva zediní ljubezen do altarja in prestola, do cerkve in domovine, do papeža in cesarja, ljubezen do Pijsa X., ki ves svet obsegajoče kraljestvo srečno in slavno vlada z geslom: *Omnia instaurare in Christo*. Ljubezen do cesarja Fran. Josipa I., čegar milo žezlo že nad polstoletja blagoslov deli naši ljubljeni Avstriji.

Vsemogočni, po katerem kralji kraljujejo, poglavarji zapovedujejo in mogočni določujejo pravico (Preg. 8, 15, 16), ohrani našega svetega očeta, čuvaj našega vladarja in njegovo presvetlo vladarsko hišo, katere grb krasi dvoglaví orol s križem in mečem, blagoslovi celokupno cesarsko in kraljevo državo, njene prebivalce, ki naj bi hrepeneli po skupni domovini v nebeškem kraljestvu, kakor jih zdaj druži na zemlji ena in ista očetova hiša.

Dunaj, na praznik sv. Leopolda, 15. nov. 1904.

Škofovski odbor.

Blagoslavljanje hiš o treh sv. večerih.

Ko se stemni na sv. večer, vrši se po naših kmetijskih hišah ginljiva starodavna pobožnost. Gospodar ali kak drug ugleden člen rodbine pohaja spremljan od svojcev po vseh hišnih prostorih; z vejico pomočeno v blagoslovljeno vodo kropi na desno in na levo; vonjava kadila puhti z žarjave, ki jo nosi z njim kak mlajši spremljevalec. S kropljenjem in kajenjem se združuje molitev. Vsa hiša s kletmi in hlevi in gospodarskimi poslopji vred se izroča na ta način v varstvo božjega Novorojenca. Ta obhod se ponavlja na večer pred novim letom in pred sv. tremi kralji. To so naši slovenski trije sveti večeri.

Nekdaj so hodili duhovniki tri sv. večere prekajat in blagoslavljat domove. V obredniku, ki ga je izdal ljubljanski škof Ferdinand grof Kuenburg leta 1706., so zapisane molitve običajne pred dvesto leti ob imenovanih večerih.

Zmolivši večernice se je odpravil masnik blagoslavljat hiše. Streznika sta mu odnasala ljadjico s kadilom in posodo z blagoslovljeno vodo. Ko si je obl kel roket in nadei belo stolo, vsul je kadila na žarjavo v kadilnici govore običajni blagoslov. Nato je počasi in dostojno stopaje šel po večjih in odličnejših hišnih prostorih in izbah, pokajal jih in kropil z blagoslovljeno vodo glasno izgovarjaje zapovedane obredne molitve. Kjer sta bila dva duhovnika, kadil je eden nju, drugi pa je kropil. V molitvah sta se ustrezala.

Na sv. večer se je pričnalo blagoslavljanje: *112: 138: 139: 140: 141: 142: 143: 144: 145: 146: 147: 148: 149: 150: 151: 152: 153: 154: 155: 156: 157: 158: 159: 160: 161: 162: 163: 164: 165: 166: 167: 168: 169: 170: 171: 172: 173: 174: 175: 176: 177: 178: 179: 180: 181: 182: 183: 184: 185: 186: 187: 188: 189: 190: 191: 192: 193: 194: 195: 196: 197: 198: 199: 200: 201: 202: 203: 204: 205: 206: 207: 208: 209: 210: 211: 212: 213: 214: 215: 216: 217: 218: 219: 220: 221: 222: 223: 224: 225: 226: 227: 228: 229: 230: 231: 232: 233: 234: 235: 236: 237: 238: 239: 240: 241: 242: 243: 244: 245: 246: 247: 248: 249: 250: 251: 252: 253: 254: 255: 256: 257: 258: 259: 260: 261: 262: 263: 264: 265: 266: 267: 268: 269: 270: 271: 272: 273: 274: 275: 276: 277: 278: 279: 280: 281: 282: 283: 284: 285: 286: 287: 288: 289: 290: 291: 292: 293: 294: 295: 296: 297: 298: 299: 300: 301: 302: 303: 304: 305: 306: 307: 308: 309: 310: 311: 312: 313: 314: 315: 316: 317: 318: 319: 320: 321: 322: 323: 324: 325: 326: 327: 328: 329: 330: 331: 332: 333: 334: 335: 336: 337: 338: 339: 340: 341: 342: 343: 344: 345: 346: 347: 348: 349: 350: 351: 352: 353: 354: 355: 356: 357: 358: 359: 360: 361: 362: 363: 364: 365: 366: 367: 368: 369: 370: 371: 372: 373: 374: 375: 376: 377: 378: 379: 380: 381: 382: 383: 384: 385: 386: 387: 388: 389: 390: 391: 392: 393: 394: 395: 396: 397: 398: 399: 400: 401: 402: 403: 404: 405: 406: 407: 408: 409: 410: 411: 412: 413: 414: 415: 416: 417: 418: 419: 420: 421: 422: 423: 424: 425: 426: 427: 428: 429: 430: 431: 432: 433: 434: 435: 436: 437: 438: 439: 440: 441: 442: 443: 444: 445: 446: 447: 448: 449: 450: 451: 452: 453: 454: 455: 456: 457: 458: 459: 460: 461: 462: 463: 464: 465: 466: 467: 468: 469: 470: 471: 472: 473: 474: 475: 476: 477: 478: 479: 480: 481: 482: 483: 484: 485: 486: 487: 488: 489: 490: 491: 492: 493: 494: 495: 496: 497: 498: 499: 500: 501: 502: 503: 504: 505: 506: 507: 508: 509: 510: 511: 512: 513: 514: 515: 516: 517: 518: 519: 520: 521: 522: 523: 524: 525: 526: 527: 528: 529: 530: 531: 532: 533: 534: 535: 536: 537: 538: 539: 540: 541: 542: 543: 544: 545: 546: 547: 548: 549: 550: 551: 552: 553: 554: 555: 556: 557: 558: 559: 560: 561: 562: 563: 564: 565: 566: 567: 568: 569: 570: 571: 572: 573: 574: 575: 576: 577: 578: 579: 580: 581: 582: 583: 584: 585: 586: 587: 588: 589: 590: 591: 592: 593: 594: 595: 596: 597: 598: 599: 600: 601: 602: 603: 604: 605: 606: 607: 608: 609: 610: 611: 612: 613: 614: 615: 616: 617: 618: 619: 620: 621: 622: 623: 624: 625: 626: 627: 628: 629: 630: 631: 632: 633: 634: 635: 636: 637: 638: 639: 640: 641: 642: 643: 644: 645: 646: 647: 648: 649: 650: 651: 652: 653: 654: 655: 656: 657: 658: 659: 660: 661: 662: 663: 664: 665: 666: 667: 668: 669: 670: 671: 672: 673: 674: 675: 676: 677: 678: 679: 680: 681: 682: 683: 684: 685: 686: 687: 688: 689: 690: 691: 692: 693: 694: 695: 696: 697: 698: 699: 700: 701: 702: 703: 704: 705: 706: 707: 708: 709: 710: 711: 712: 713: 714: 715: 716: 717: 718: 719: 720: 721: 722: 723: 724: 725: 726: 727: 728: 729: 730: 731: 732: 733: 734: 735: 736: 737: 738: 739: 740: 741: 742: 743: 744: 745: 746: 747: 748: 749: 750: 751: 752: 753: 754: 755: 756: 757: 758: 759: 760: 761: 762: 763: 764: 765: 766: 767: 768: 769: 770: 771: 772: 773: 774: 775: 776: 777: 778: 779: 780: 781: 782: 783: 784: 785: 786: 787: 788: 789: 790: 791: 792: 793: 794: 795: 796: 797: 798: 799: 800: 801: 802: 803: 804: 805: 806: 807: 808: 809: 810: 811: 812: 813: 814: 815: 816: 817: 818: 819: 820: 821: 822: 823: 824: 825: 826: 827: 828: 829: 830: 831: 832: 833: 834: 835: 836: 837: 838: 839: 840: 841: 842: 843: 844: 845: 846: 847: 848: 849: 850: 851: 852: 853: 854: 855: 856: 857: 858: 859: 860: 861: 862: 863: 864: 865: 866: 867: 868: 869: 870: 871: 872: 873: 874: 875: 876: 877: 878: 879: 880: 881: 882: 883: 884: 885: 886: 887: 888: 889: 890: 891: 892: 893: 894: 895: 896: 897: 898: 899: 900: 901: 902: 903: 904: 905: 906: 907: 908: 909: 910: 911: 912: 913: 914: 915: 916: 917: 918: 919: 920: 921: 922: 923: 924: 925: 926: 927: 928: 929: 930: 931: 932: 933: 934: 935: 936: 937: 938: 939: 940: 941: 942: 943: 944: 945: 946: 947: 948: 949: 950: 951: 952: 953: 954: 955: 956: 957: 958: 959: 960: 961: 962: 963: 964: 965: 966: 967: 968: 969: 970: 971: 972: 973: 974: 975: 976: 977: 978: 979: 980: 981: 982: 983: 984: 985: 986: 987: 988: 989: 990: 991: 992: 993: 994: 995: 996: 997: 998: 999: 1000.*

Zvečer pred obrezovanjem Gospodovim je bil o blagoslavljanju hiš običajen isti

obred; le pripev in molitev sta bila druga. Prvi se je glasil: „Glej Marija nam je rodila Zveličarja, ki ga je Ivan gledaje razglasil govore: Glej Jaguje božje, glej (ga), ki odjemlje grehe sveta, aleluja.“ Kakor na sv. večer, molil je tudi sedaj mašnik ono molitev, ki se bere o prazniku na sv. maši, namreč: „Bože, ki si z rodovitnim devištvom blažene Marije človeškemu rodu podal dar večnega zveličanja: daj, prosimo te, da to za nas prositi občutimo, po kateri smo zaslužili prejeti življenjedalca Gospoda našega Jezusa Krista Sina tvojega.“

Ko je duhovnik blagoslavljal hiše pred praznikom sv. treh kraljev, molil je pripev: „Odkrivši zaklade svoje so prinesli Modri Gospodu dari zlato, kadilo in miro, aleluja“ — in molitev: „Bože, ki si današnji dan Edinorojenega svojega odkril paganom z zvezdo vodnico: daj milostivo, da, ki smo te že iz vere spoznali, do gledanja vzvišene lepote tvoje pridemo. Po istem Kristu Gospodu našem.“

Vse gorenje molitve so se opravljale v latinskem jeziku. Navaja jih še tudi ljubljanski obrednik od leta 1767. V „ritualu“ izdanem leta 1808. jih ni več. Kakor več drugih cerkvenih običajev, zatrla je cesarja Josipa II. doba tudi navado, da so duhovniki opravljali o sv. večerih hišni blagoslov. A po vseh škofijah ni preminil ta običaj. Kolikor je znano pisalcu teh vrstic, traja še dandanašnji v tržaški vladikovini.

p.

Brezmadežna na obzorju naše domovine.

(Konec.)

II. Pisatelji.

„Pridite, poslušajte vsi, ki se bojite Boga, in pripovedovati vam hočem, koliko je storil Gospod dušimoji“ . . . Milosti, ki je z njimi oblagodari! Vsemogočni Marijo, so oznanovali njeni častilci vernim rojakom. Spisovali so knjige polne slave nebeske Matere.

Govore o propovednikih smo omenili najznamenitejšega pisatelja Marijinega Ivana Ludovika Schönleba. Razen njega je poklonilo Mariji mnogo naših knjižnikov svoja dela.

Ljubljanski prošt **Marko Dolinar**, slavno znan izza svoje delalnosti ob času kuge v Dravljah, je izdal na slavo svoje velike zaščitnice leta 1653. molitvenik: Mater amabilis. Novomeški kanonik **Matiija Kastelec** je poveličal leta 1678. Marijo s svojimi „Bratovskimi Buqvizami S. Roshenkranza.“ V 18. stoletju je o. **Marko Pohlin** po Saillerju spisal „Marianskega Kempensarja“, ki oznanuje, da je bila Marija brez madeža spočeta. V „XV. postavi“ opisuje milosti, ki jih je prejela Mati božja in z njimi sodelovala. Nato govori Marija: „Savle tega fveftega rajmnodijanja sem jeit uifelej she vezhe gnado sadobila, inu toku sem jeit od dne mojega bres madeha spozhetja, note. da moje velike starofte v'mnoifhenju tega fashlufhenja prov mozhnu gorijemalla.“ Isto resnico naglaša Pohlin v XVI. poglavju imenovane knjige. **Osvald Gutschmann** omenja v „Christianikih Refnizah“ izdanih leta 1770. v Celovcu praznika brezmadeznega spočetja.

Razni pobožni pisatelji so v svojih spisih prigovarjali mladini, da naj se v izkušnjavah zateka pod obrambo one, ki je kači glavo strla. Tuhinjski župnik **Frančisek Mihael Pagglovec**, vzoren dušni pastir svoje dobe, svetuje v „Svestem Tovarshu“, poslanem v dežel leta 1767. izkušanim vzdihljaj: „Mati Božja, perbishalithe v'ih greshnikou ikusi tvoje svetu bres vtiga madesha ipozhetje vari me pred v'ih madesham tiga greha.“ Slučna „molitov“ se nahaja v **Manoviknjizici „Tasrezhna inu nesrezhna vezhnost“** (2. izdaja l. 1796.) Glasi se takole: „Skusi tvoie fvetu divifhtvu, inu ikusi tvoje bres madesha ipozhetje, o ti prezhihta Diviza, ozhihti moje ferze, dufho, inu telu v'em lmeni Boga † Ozheta † inu Synu, inu Svetiga † Duha, Amen.“

Iz prve polovice minulega stoletja bodi priča vere naših duhovnih pisateljev v brezmadežno spočetje slavni **Friderik Baraga**. L. 1830. je podal Slovencem tehtovito knjigo „Od Ponzhefhevanja in pofnemanja Materere boshje.“ Tamkaj stoji jasna beseda njegova: „Marija ni bila nikoli f poverbanim greham omadeshana, to je, v' gnadi in perjasnofti boshji je bila she ipozheta, kakor zerkev od nje misli.“ Takisto vnet zagovornik brezgrešnega spočetja je bil **Anton Martin Slomšek**. Na čelu nje-

govega „Kerfhanfkega Devifhtva“ stoji lepa podoba Brezmadežne.*

Slavo Marije brez madeža spočete so razširjale po naši domovini mnoge pesmi.

Se ne objavljen rokopis iz prve polovice 17. stoletja nam je ohranil slavospev Marijin. Četrta kitica slove: S gnado fi pozheta, nu bila sche fveta u maternim telefi. S: M: M: fveta postalla, sueta ostalla o konza do kraia presvetla ti faria.

V pesmarici pridejani Schönlebnovim „Evangelijem inu listom“ leta 1672. stoji pesem „od divize Matere Marie zhes leitu.“ kjer se zove Marija — „Diviza noter v tem sazhetki.“

V „Limbarju med ternam“ razvelem leta 1708. je o. Marko Pohlin zapel dve pesmi na čast Materi božji. Prva je od B. M. Marie D. na Rofhempohu.“ V drugi „od Marie Divize“ razglasa 5. kitica njeno izredno odliko: „Bres madefha vffega spozheta je bla: * nje zhlost ta kazha nikdar ni vpizh'la.“

Med osemindesetimi svetimi pesmimi, ki jih je stolni levit in vikar Sv. Nikolaja v Ljubljani Maksimilijan Redeskin izdal leta 1775., je XXXIII. pesem „od zhiiftiga spo-

zheta M. B. Marie D.“ Isto skrivnost opeva v XLI. pesmi svoje zbirke, kjer veli o Mariji: „Nobena tok fveta,* koker ona fama,* bres greha fpozheta, tud' madefha nima. Bogu zhes vfe dopade,* polna nebeshke gnade,* vfa lepa,* savseta,* vefs zir, vso zhaft ima.“

Okorni so Redeskinjevi stih in pesmi njegovih prednikov, a iz njih sije živa vera in plamteča ljubezen do Brezmadežne. Lepše se glase slavospevi duhovnih pesnikov prve polovice 19. stoletja; njihove pesmi so kakor antifone napovedujoče veliki Marijin dan 8. grudnia 1854.

12. Na sodišču.

„Kličime v danstiske!“ ... Boga so klicali na pričo prednamci prisegaje na sodbi; a poleg Trojedinega so prisegali na Marijo — na njeno brezmadežno spočetje.

„Kaker nam Boch (pomagaj) ienoi ta presegnana bres vsega greschniga madescha spatscheta deuiza ienoi mati baschia Maria ienoi vfe lube suetniki na nasch posledne dan, kader se bode nasche duscha od tega telesa lotschilla. Amen“ — tako slove slovenska prisega od leta 1700.

Dne 5. malega travna 1704 sta slično prisegli dve kmetici: Marina Burjanka in Neža Morinšekovka govore: „Koker meni gospud Boch, inu niega bres vffega grefniga madefha Spozheta Diuiza inu mate Maria na maia posledna vra pomagaite Amen.“

* * *

„Vsa lepa si, Marija, in madeža ni na tebi!“ ... Tako je verovala naša domovina vsa stoletja, odkar je prisijalo nanjo solnce krščanstva; tako so verovali naši predniki, še predno je razglasil Pij IX. brezmadežno spočetje za versko resnico. Nekateri dokazi te vere prednamcev je zbral pisalec teh vrstic v gorenjih dvanajstih poglavjih hrepene, da bi mu bila Brezmadežna milostna besednica na sodbi.

P. B. = Ivan Urhovič

* Kaka besedna oblika je rabila našim pisateljem pisecim o brezmadežnem spočetju Marijnem? Hren piše v svoji evangelijski knjigi: pozhetje, takisto Ivan Krstnik od sv. Križa, ta oblika je običajna v češčini; nepokvniče početi. Poznejši pisatelji so pisali: spočetje, n. pr. Paglovce, Redeskin, o. Marko Pohlin. „Na dan zhiiftiga bres ulaga madesha Spozheta Matere Božje MARIJE Divize“ stoji v Pohlinovih „Branjih in Evangelijih“ od leta 1777. V Petra Dainka „Evangelijih“ izdanih v Radgomi leta 1817. sem našel beležko: „Na fvetek zhiiftiga poprijeta blashene Divize Marie.“ Dainko je segel preko Mno. Ogetski Slovenci molijo v litanijah: „Kralica brez greha poprijeta.“ Staroslovensščina ima Neskrvnože začetje, takisto hrvaščina: začete Slovencem ne rabi v zvezi z Devico Marijo beseda: neskrupjen, dasi je sicer še živa. Ko je pokojni Leon XIII. ukazal pomislni molitve, poslovenil je neki ugleden pisatelj oziroma se na staroslovensko besede: immaculatae Virginis Mariae — z: „neskrupjene Device Marije;“ a dotični izraz se je zdel dubiozski oblasni pr robat in molitvene tablice so došle najprijen nov prevod z milojo besedo: brezmadežne M. D.

Zatrite nekdanje cerkve in kapele ljubljanske.

10. Cerkev sv. Jožefa.

(Konec)

Ljubljanski diskalceatski samostan zatrt.

V drugi polovici 18. stoletja je jela vlada čezdalje strože paziti na samostane. Diskalceatska kronika nam je ohranila o tem marsikatero črtico. Dne 22. malega srpana 1768 so obdolžili bosače „kontrabanta,“ češ da skrivaje za rana ob treh ali štirih dobivajo meso v samostan, kjer ga shranjujejo v svoji ledenici, dokler ga ne speč^ujo. Samostanski predstojnik je bil zato klican na odgovor.

Posvetna oblast je zahtevala od leta do leta natančnejših izkazov o samostanskem imetju in o pobožnih ustanovah, ki so jih imeli menihi v oskrbi. Tako je bilo za cesarice Marije Terezije.

Še hujše strune je napel njen sin in naslednik cesar Jožef II. Kmalu potem, ko je bil nastopil vlado, ukazal je zapreti samostanska semenišča. Redovnikom je prepovedal dvanajst let sprejemati nove poslušnike (novice). Imoviti samostani so morali osnovati narodne šole ali že obstoječe izboljšati. Samostanski načelniki niso smeli brez cesarskega dovoljenja objavljati nikakoršnih papeževih pisem. Naznaniti so morali vladi vse menihe in poslušnike, ki so jih bili sprejeli iz tujih dežel v avstrijske samostane. Označiti jim je bilo samostansko imovino in posestvo, zlasti tisto, ki se je nahajalo v inozemstvu. Vsakoršna zveza avstrijskih samostanov z inozemskimi in z redovnimi generali v Rimu naj se prekine. Menihi smejo moliti za svoje brate bivajoče zunaj avstrijskih mej, a občevati z njimi je prepovedano. Redovni general ne ukazuj v bodoče, niti kako naj se obrača imovina avstrijskih samostanov, niti kakšen red naj vlada v njih. Samostane naj vodijo zanaprej edino le njihovi provincijali pod nadzorstvom škofovim. Tem je priznala vlada neomejeno pravico, da smejo pregledavati samostane, določevati red in vporabljeni menihe za duhovno pastirstvo. Noben samostan ni več svoboden (exemptus); vsi se nahajajo pod sod-

nostjo škofov. Provincijal bodi le avstrijski rojak ali tak inozemec, ki si je pridobil avstrijsko državljanstvo. Časoslovov, mašnih in drugih knjig niso smeli menihi dobivati iz inozemstva. Tja niso smeli pošiljati denarjev za sv. maše. Frančiškanom je prepovedala vlada zbirke za sv. deželo. Samostani niso smeli imeti v lasti niti rudnikov niti rudniških delnic. O dediščinah in darilih so bili vezani na amortizacijsko postavo. Imeni: misijonar in misijonska postaja naj izgine iz rabe in naj se pozabita. Pravi duhovni pastirji na teh postajah so župniki, kapelani in kurati. Na misijonske postaje, ki imajo kaj imetja, naj se pošljejo svetni duhovniki, menihi, ki so tamkaj začasno nastavljeni, naj odidejo v svoje samostane.

Meseca listopada leta 1781. je dozorel cesarju Jožefu sklep, da naj se zatarejo samostani premišljevalnih redov. Dva meseca pozneje je razpustila vlada štiri samostane na Kranjskem: kartuzijanski v Bistri in klariške v Ljubljani, v Škofji Loki in v Mekinah. Enaka usoda je zadela dne 3. malega srpana 1782 dominikanke v Velesalu. Vrejevanje novih žup je zahtevalo pomnoženje verske zaloge, kamor se je stekala imovina zatrtih samostanov in bratovščin; hkrati je bilo treba več duhovnikov za dušno pastirstvo. Dajo naj jih razni redovi. Leta 1784. je zadel razpustni ukaz cistercijane v Zatičini, dve leti pozneje pa njihove soredovnike v Kostanjevici, istega 1786. leta sta propadla kapucinska samostana v Novem mestu in v Kranju.

V Ljubljani sta bila razen že omenjenega klariškega samostana zatrta oba avguštinska. Obute avguštince je pregnala vlada dne 14. malega travna 1784, njihove sosedbe bose avguštince ali diskalceate pa dne 19. malega travna 1786. Poslednjim je naznanil razpust okrožni komisar baron Karol pl. Klafenau. Diskalceati so se večinoma izselili v druge samostane svojega reda: v Marija Brun poleg Dunaja, v Sv. Ivan poleg Herbersteina na Štajarskem in v münzgrabenski samostan v Gradcu. Enega niso mogli prepeljati zaradi ostarelosti; eden je bil že osemnajst let blazen in eden je zblaznel, ko je študiral na Dunaju. Izmed diskalceatov na Ajdovščini se je samo eden popetrinil: priyor o. Fortunat Kreuter. Škof ga je poslal za lokalista v Goriče nad Kranjem, kjer je vspešno deloval malone šestintri-

deset let; ondukaj je umrl 82 let star dne 26. svečana 1822.

Imetje ljubljanskih diskalceatov je bilo precejšnje, ko jih je zalotil usodni ukaz. Njihove glavnice so znašale do 47.590 gld. V lasti jim je bila radeška graščina na Dolenskem, ki je donášala po 1008 gld. na leto. Pripomniti treba, da o tej graščini ničesar ne omenja diskalceatska kronika, ki pa ne sega do poslednjih let diskalceatskega samostana. Najbrže jim je prišla v last v zadnjem desetletju. Gotovine je našel cesarski komisar 209 gld. Dragotine so bile vredne 837 gld., cerkvena obleka 563 gld., druga cerkvena oprava 2390 gld., lišno orodje 839 gld., samostansko poslopje, cerkev in vrt 12.310 gld. Dolgovi so znašali 1236 gld. Ako se ta vsota odtegne imovini 64.668 gld., ostane čistih 63.432 gld.

Samostanski arhiv je obsegel razne zapisnike, pravilne spise, ustanovne izkaze. Knjižnica je bila nabožne vsebine. Vlada je izročila cerkveno obleko in dragotine škofijstvu, ki jih je razdelilo župnim cerkvam, a kam so prešle dragocene slike? Diskalceatsko imetje si je prisvojil verski zaklad.

S samostanom vred je bila zatrtja cerkev sv. Jožeta na Ajdovscini.

Župnik Ivan Vrhovnik.

Zgodovinske črtice iz Bele Krajine do l. 1374.

Pozdravljena krajina brožna,

Rojakov mojih belih dom!

Anton Medved

(Dolje.)

Slovenci so se hudo upirali po kristjanovanju in s težko so pozabili stare bogove in zapustili poganske vero. Se l. 1228 prica Bertold oćak, da je ljudstvo v Metliški okrajini tavalo v zmotah in nekako posnemalo poganske obrede. Pokristijaniti so jih izkušali hrvatski in oglejski verovestniki. Ko je umrl zadnji hrvatski kralj Zvonimir (Svinimiro) l. 1089, nastal je zaradi naslednika na Hrvaškem domać razpor. S pomoćjo Zvonimirove vdove, kraljice Jelene, je prišel nje brat ogrski kralj sv. Ladislav v dezele in si prisvojil Hrvatsko ter postavil za kralja svojega sinovca

Almo. Da bi mu vtrdil kraljevi prestol, utemeljil je l. 1093 v Zagreba škofijo, katera je segala na Kranjskem baje do Krke, tako, da se je Bela Krajina pristevala novi škofiji. V onih stoletjih so na svojih posestvih vslanavljali ogerski in hrvatski kralji nove cerkve in s tem virjevali jurisdikcije zagrebskemu škofu in odloćili desetino po teh krajih zagrebskemu kapitolu. Tako je baje zgradil ogrski kralj Bela III. (1173-1196) cerkev sv. Stetana v Semiću.

Bela krajina je prišla v druge roke in novi gospodarji so z njo razpolagali po svoje. Mejna grofica istrska Zofija povabi oćaka Bertolda, kateremu je bila svakinja, da bi on zatrl poganske navade Belokranjcev in jih pridobil popoćno za vero Kristovo. Dne 18. oktobra 1228 je posvetil v Krajini, imenovani Metlika, v selu Črnomelj⁹⁾ cerkev na ćast sv. Petra iz namena, da bi ondomi, većinomoma se v poganskih zmotah živeći prebivalci prišli na pot resnice. Tej cerkvi je pridruzila še štiri druge cerkve te pokrajine, katere je obdarovala imenovana Zofija v dušni blagor svojega soproga, mejnega grofa isterskega in brata oćaka Bertolda z obširnimi zemljišći ter jim prepustila desetino v Metliški Krajini¹⁰⁾. Te štiri cerkve podružnice so: v Semiću, na Vinici, pri Treh tarah (Metlika) in v Podzemlju. To nam seveda ne svedoći, da te cerkve takrat še niso bile samostojne župnijske cerkve — prav gotovo pa je imela vsaka svojega duhovnika; črnomaljski župnik jim je bil morda le nekakov pokrovitelj. To dokazuje tudi takt, da je Zofija Višnje-gorska mejna grofinja isterska, katera je obdarila te cerkve z mnogimi posestvi in vsled tega dobila nad njimi patronat, podarila Ogleju 18. oktobra 1228 „župniji“ Črnomelj in Metliko. Patrijarh si je pridržal pravico do desetine in postavil isto leto v Črnomlju prvega župnika Ivana l. 1228. Ta je postal vice-dom in kapelan Ulrika vojvode Koroskega in gospoda Kranjske. On poprosi svojega gospoda patrijarha leta 1268, 4. septembra ob svojem odpoklicu iz Črnomlja, naj da njegovo župnijo z vsemi pravicami, ki ji pripadajo, nemškemu redu v Ljubljani s pristavkom, da naj redu pripadajo tudi tiste, ki bodo pozneje

⁹⁾ Schirnomel. Sploh nsem mogel nikjer zaslediti, od kod se izvaja to ime „Schirnomel“ in „Črnomelj“.

¹⁰⁾ Petteneg „Die Urkunden des D.-O.-Centralarchiv“ I. 36.

postavljene ondi. Od tega časa pa do danasnjega dne je obskrboval red nemških vitezov, ali križnikov z dušnimi pastirji Belokrajino. Dasi je potijarji potrjeval duhovsčeno in nastavljal, prisvajal si je vender Zagreb se duhovno oblast in zagrebški kapitel se pobiral desetino. 20. aprila 1300 je investirai Ivan Ferentinški, nadbijakon na Kranjskem in v Slov. Krajini, župnik ljubijanski, vsled očakovega ukaza z dne 24. decembra 1299 brata Frana kakor župnika v Črnomlju. 16. aprila 1336 po smrti župnika brata Frana je podelil oca Bertranda izpraznjeno župnijo duhovniku nemškega reda v Ljubljani, bratu Henriku Opavskemu. Nemški red je torej gospodoval v Beli Krajini t. že po sebi umevno pobiral desetino in druge dohodke po svojih župnijah. Seveda Zagreb tega ni mogel mirno gledati, ter ni pustil kratiti si stare pravice. Pod Henrikom se je zato začel hud boj med Oglejem in Zagrebom. Utemeljuje svoje pravice na darovnico oglejskega očaka Bertranda, ki mu je podelil l. 1337 patronsko pravico ne samo na župnijo Črnomelj, tudi na njega „podružnice“: sv. Martina na Kolpi (Podzemelj), sv. Križa na Vinici, sv. Stefana pod hribom Hiemo (Seme) in cerkev Matere božje ob Metliki si je pridobil močnega zaveznika (Vogt) cerkve oglejske, Ivana, grofa goriškega in tirolskega. On je prevzel l. 16. oktobra 1337 osebe in cerkve nemškega reda v Ljubljani, ki se nahajajo v Slovenski krajini in Metliki, v „posebno varstvo“. Dalje je pridobil zase vse todiste župnike in vpravitelje, ker jim je obljubil tretjino desetine. In začelo se je sedaj dolgotrajno prepiranje radi desetine.

¹⁾ Žal, da nam tega vrlega spisa ni bilo mogoče dokončati v letniku 1904. Vrtdnstvo.

(Dalje prihodnje)

Popotne drobtine

X.

Vratislava, 31. julija

Nepregledna ravnina, ki jo semintje napaja kaka voda, redki gozdi, nekaj dobro obdelanega polja, razne vasi in troje mest (Greiswald, Anklam in Pasewalk), pa tudi dosti samot in nerodovitnega sveta: — to je pokrajinska slika od Straisunda do Stetina. Nemci pravijo tem krajem Pommern; toda ime očito kaže, da ni

drugega nego Pomorsko, lastnina nekdanj ta prebivajočih Slovanov. Glavni del Stetina leži v bregu. Ob njegovem podnožju teče večereka Odra, ki se združuje v obližju z baltiskim morjem. Lahko bi se reklo, da je Stetin obmorsko mesto, ker vozijo veliki parniki mimo ter se Odra tukaj že skoro spaja z oceanom. Prav zato me v Stetinu, ki je enak drugim velikim mestom, ni zanimalo drugega nego živalna plova po Odri.

Okoli dveh popoldne sem se poslovil ter poletel proti Poznanskemu. Tod okoli je kedaj gospodovalo slavno poljsko kraljevstvo, toda njegova moč se je razpršila enako megli pred vetrom. Poljaki imajo veliko zgodovinsko preteklost, žal, da se je spominjajo s težkim srcem. Njihove lepe dežele so postale lastnine treh tujih držav: Avstrije, Rusije in Prusije. Dobro se godi Poljakom v Avstriji, slabše onim na Ruskem, najslabše pa tistim, ki jim zapoveduje pruska oholost. S silo jih hoče ponemčiti, a ne bo slo. Samozavest nesrečnega naroda je prevelika, da bi si dala vzeti ljubezen do očetnjave. Ni čuda, ako tli ob tem zatiranju Poljaku upanje na boljso prihodnjost; upanje, da se združi razkropljeni narod zopet v nekdanjo celoto. Odlod znana prislovica: „Poljska se ni izgubljena“. Ljubezen, ki jo ima to ljudstvo do svoje rodne zemlje, je v resnici nekaj posebnega. Kadar zapusca Poljak svojo domovino ter se odpravlja v daljni svet, vzame s seboj tudi nekoliko prsti. Ako bi umrl, mora se mu dejati pod zglavje domace prsti, da mu je lajši počitek v tuji zemlji.

V Vratislavi, glavnem mestu pruske Slezije, sem se mudil en dopoldan. To je seveda kratko odmerjeni čas za ogled mesta, broječega blizu pol milijona prebivalcev. Pa vender sem videl marsikaj, pohajajoč od sestih do desetih zjutraj iz ulic v ulice. Pot me je pripeljala čez Lesingov most na takozvani stolni otok (Dominsel). Otok se imenuje zato, ker ga okoli in okoli obdaja reka Odra. Stolni otok pa mu pravijo, ker je na njem zgrajena katoliška nadskozijska cerkev. Hiša božja je stara, castiljiva stavba z dvema kratko prikrojenima stolpoma.

Iz Vratislave me je nesel vlak skozi goretnjo Slezijo ter dalje čez Moravsko proti Dunaju. In ako je Avstrijec na Dunaju, je pravzaprav že doma.

Župnik Leop. Lavtizar

Vabilo na „Daničino“ naročbo za leto 1905.

„Danica“ je z 52to številko 1904. leta končala svoj drugi, kakor „Slovenski cerkveni časopis“ in „Zgodnja Danica“ pa svoj sedeminpetdeseti letnik. Častitljiva starost torej, kakor se v Slovencih ne more ponašati z njo nobeden časopisov.

Tudi letosnja „Danica“ Vam je verno slikala velikost in lepoto katoliške cerkve in pa to božje bitje ki čuva nad njo svojim vsevidnim očesom.

Da bi dosežala svoj namen, vodila Vas je s tehtnim peresom v staro cerkveno zgodovino — sosebno še našega glavnega mesta Ljubljane in naše južne Dolenske — nazaj; učila Vas je po svojih za vse nedelje in praznike osnovanih pridigah in s pastirskimi listi naših škofov. Obširnim načinom Vas je soznanjala s krasnimi proizvodi slovenskega duha kakor je npr. knezškof dr. Napotnikov „Sv. Pavel, apostol sveta in učitelj narodov.“ Učiti in vedriti Vas je hotela svojimi mičnimi životopisi in z vsemi ostalimi pripovednimi sestavki. Enaki nagibi so jej bili, ko Vam je v zanimivih potopisih kazala domači svet in njega zgodovino ter tuje zemlje in tuja ljudstva in te njihove lastnije, ki naj nam bodo ali v posnembo ali v svarilo. Za letošnjo 50letnico Marije Brezmadežanke pa Vas je navduševala v spisu, ki je v zgodovinski smeri za naš narod stal brezprimerno više, nego katerasibodi druga izjava iz slovenskega peresa. Poročala Vam je tudi o svojem delovanju za počastitev Neomadežane od 8. decembra 1854 leta naprej pa do danes.

Najvažnejše zgolbe iz večnega mesta, ali s tuje zemlje, ali iz domačega sveta Vam je slikala pred oko ter Vam v svojem „Zrnju“ nudila duhá povzdigujočih drobtin.

Tudi to leto jej je večinjalo najsičneje veselje, če je videla, da je v naših razumejših hišah sprejeta bila kakor rodbinsk list, ki se trudi, da s krščanskimi nazori napaja naše upapolno slovensko ljudstvo.

*

Svoj tretji, odnosno osemindeseti tečaj nastopi „Danica“ s 1905tim letom. Podpisani jamči za vsebino in za skrb na vredovanju.

Iz tega vzroka pridavlje njeno upravištvo tej številki položnice, da se z njimi naročiti blago zvolite za prihodnje 1905to leto, in da — če Vam je pravnati račun za 1904to in morda še za 1903je leto — račite s to isto položnico izvršiti vse ob enem.

Izrečno pripominjamo danes, da bode ob netočnosti v plačevanju ali ob neplačevanju sploh to prihodnje 1905to tudi njeno zadnje leto.

Nam bi se v resnici škoda zdelo „Danice“, ki že veliko nad polustoletja sveti na obzorju slovenske domovine in se jej ni bati tega očitka: da bi bila tema; a ne luč — tudi ne danes. Toda za hudo sprejeti bi nam ne mogel tega črna nikedo: saj bi še bili pripravljani nadaljnim duševnim žrtvam; a gmnotnih bi pa nič več prenašati ne mogli — in tudi ne smeli.

* * *

Ko se zahvaljujemo — obljubljeni njihove prihodnjeletne podpore si svesti — „Daničini“ trudaljubivim in nesebičnim čč pisalcem in pisalkam in njenim čč naročnikom ter bralcem: želimo vsem Vam dragega zdravja v novem 1905. letu ter obile sreče in blagodara iz nebes.

Ljubljana, 30. decembra 1904

Tomo Zupan,

vrednik, lastnik in zalagatelj.

„Danica“ izhaja vsak petek na celi pol in velja po pošti za vse leto 6 kron, za pol leta 3 krone, za četrto leta 1 krono 50 vin. Zunaj Avstrije velja za vse leto 7 kron; za Ameriko 9 kron. Ško bi bil petek praznik, izide „Danica“ dan poprej. V Ljubljani se dobivajo posamezne številke po 10 vinarjev v „Danica“ trgovini na Starem trgu in v Ivane Pichlerjeve tabakarni na Kongorjem trgu.

Odgovorni vrednik, lastnik in zalagatelj Tomo Zupan.

Tisk Dragotin Hribar-ja v Ljublan

